

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/117/2003

ROZNIKA ZBRODNI NA WOŁYNIU - PAMIĘĆ I POJEDNANIE

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LIPIEC 2003

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

W tym roku przypada 60. rocznica tragicznych wydarzeń na Wołyniu, w których poniosło śmierć kilkadziesiąt tysięcy Polaków i kilka lub kilkanaście tysięcy Ukraińców. Kulminacja mordów na ludności polskiej przypadła na lipiec 1943 roku. Rocznicą ta upamiętniona została uroczystością odsłonięcia pomnika Pojednania w jednej z wołyńskich wsi. Wzięli w niej udział prezydenci Polski i Ukrainy.

Tydzień przed obchodami rocznicy zbrodni wołyńskiej poruszyliśmy ten temat w naszym comiesięcznym badaniu¹. Interesowały nas dwa aspekty tej sprawy: funkcjonująca w świadomości społecznej podstawowa wiedza o tym, kto był ofiarą, a kto sprawcą zbrodni, jakie wówczas miały miejsce, oraz wpływ planowanych obchodów rocznicy na pojednanie między Polakami a Ukraińcami.

WIEDZA O ZBRODNI WOŁYŃSKIEJ

Wiedzę badanych w tej kwestii sondowaliśmy zadając im dwa pytania otwarte, to jest takie, w których nie mają gotowych odpowiedzi, lecz sami je formułują. Uzyskane odpowiedzi zostały następnie ujęte w kategorie ogólne. Pytania brzmiały: *W tym miesiącu obchodzona będzie z udziałem prezydentów Polski i Ukrainy 60. rocznica zbrodni popełnionych na Wołyniu w 1943 roku. Kto, według Pana(i) wiedzy, padł wówczas ofiarą tych zbrodni? A kto był sprawcą tych zbrodni?*

---

¹ Sondaż „Aktualne problemy i wydarzenia” (158) przeprowadzono w dniach od 4 do 7 lipca 2003 roku na liczącej 952 osoby reprezentatywnej próbie losowo-adresowej dorosłych mieszkańców Polski.

	CBOS
Kto był ofiarą zbrodni popełnionych w 1943 roku na Wołyniu?	
Polacy, polscy mieszkańcy Wołynia	41%
Polscy oficerowie, żołnierze, KOP, „więźniowie obozów jenieckich” (wyraźne skojarzenia z Katyniem)	9%
Polacy i Ukraińcy	5%
w tym: „Polacy i Ukraińcy”, „obie strony”	4%
„Głównie Polacy, ale byli też i Ukraińcy”, „Polacy i trochę Ukraińców”	1%
Ukraińcy	1%
Żydzi, Rosjanie, „mniejszości narodowe”	1%
„Niewinni/bezbronni ludzie”, „ludność cywilna” itp. określenia	1%
Inne i niejasne odpowiedzi	1%
Nie wiem, nic o tym nie słyszałem, „trudno powiedzieć”	44%
Odsetki nie sumują się do 100, gdyż niektóre wypowiedzi zawierały elementy więcej niż jednej kategorii	

	CBOS
Kto był sprawcą zbrodni popełnionych w 1943 roku na Wołyniu?	
Ukraińcy	19%
UPA, nacjonaści ukraińscy, wojsko ukraińskie	10%
Rosjanie, Sowietci, Stalin, NKWD, Związek Radziecki,	21%
w tym: „Ukraińcy kierowani przez NKWD”, „Rosjanie i Ukraińcy”, „Ukraińcy przy współdziałaniu Rosjan”, „komuniści” itp.	2%
Niemcy, Niemcy i Ukraińcy, „UPA sprzymierzona z Niemcami”	4%
Polacy i Ukraińcy, „wzajemna rzeź”, „obie strony”	3%
Inne i niejasne odpowiedzi	1%
Nie wiem, nic o tym nie słyszałem, „trudno powiedzieć”	45%
Odsetki nie sumują się do 100, gdyż niektóre wypowiedzi zawierały elementy więcej niż jednej kategorii	

Wypowiedzi badanych wskazują jednoznacznie na niski poziom wiedzy o tych wydarzeniach i nagromadzenie wokół nich wielu nieporozumień. Blisko połowa ankietowanych mówi wprost o tym, że nie wie, kto był ofiarą ani też kto był sprawcą tych zbrodni. Ale także wśród pozostałych respondentów niemało jest takich, którym te tragiczne wydarzenia wyraźnie kojarzą się z innymi zbrodniami z okresu II wojny światowej.

Dwie piąte badanych (41%) na pytanie, **kto był ofiarą tej zbrodni**, odpowiada „Polacy” lub też „polscy mieszkańcy Wołynia”, „Polacy mieszkający na kresach”. Co dwudziesty respondent (5%) widzi ofiary po obydwu stronach - „Polacy i Ukraińcy”, „Ukraińcy i Polacy”, przy czym co piąty z nich (1% ogółu) zaznacza, że byli to „głównie Polacy/najwięcej Polaków, ale byli też i Ukraińcy”, lub używa podobnych określeń.

Sformułowania zawarte w wypowiedziach blisko co dziesiątego respondenta (9%) wskazują na mniej lub bardziej jednoznaczne skojarzenia ze zbrodnią katyńską (polscy oficerowie, więźniowie obozów jenieckich, Korpus Ochrony Pogranicza, „nasi żołnierze”). Do tej grupy zaliczyliśmy również odpowiedzi: „inteligencja polska”, „cała polska elita”, „księża” itp.

Zdarzały się także, choć znacznie rzadziej, skojarzenia z eksterminacją ludności żydowskiej. W jednostkowych wypowiedziach pojawiali się też Rosjanie czy określenia typu „mniejszości narodowe”.

Mniej jednoznacznie określani są **sprawcy zbrodni**. Co piąty badany (19%) wskazuje ogólnie na Ukraińców, ponadto co dziesiąty (10%) precyzuje: UPA, nacjonaści ukraińscy, wojsko ukraińskie lub podobnie.

Jednocześnie aż 21% badanych przypisuje te zbrodnie Rosjanom, Związkowi Radzieckiemu (padały także określenia takie jak: NKWD, Stalin, komuniści, „ruska robota” i podobne). Ponadto zdaniem 4% ogółu respondentów sprawcami zbrodni wołyńskiej byli Niemcy lub też Ukraińcy, którymi Niemcy się wysługiwali.

Tylko 3% badanych mówiąc o sprawcach używało określeń „obie strony”, „Polacy i Ukraińcy”, „wzajemna rzeź”.

Wiedza o zbrodni wołyńskiej jest bardzo wyraźnie zróżnicowana pokoleniowo. W generacji wnuków ludzi pamiętających tamte wydarzenia - badanych liczących obecnie mniej niż 35 lat - blisko dwie trzecie nie potrafiło odpowiedzieć na żadne z tych pytań.

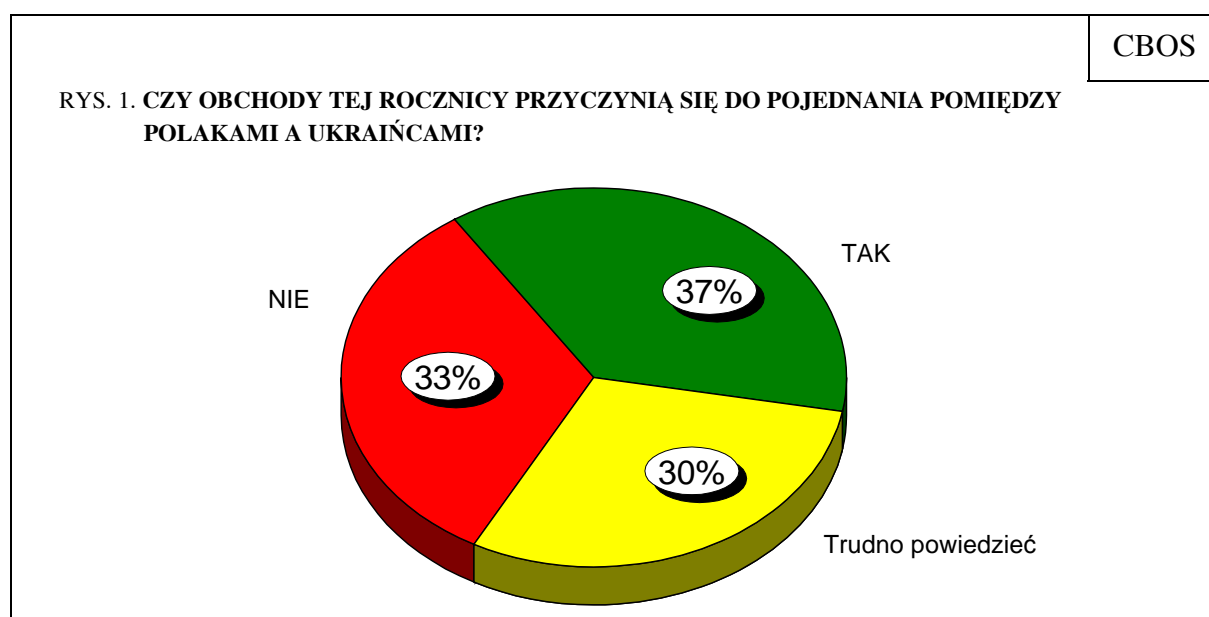
Drugim czynnikiem różnicującym wiedzę w tej kwestii, choć w mniejszym stopniu, jest wykształcenie. Odpowiedzi „nie wiem” udziela około 10% więcej badanych z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym niż ze średnim czy wyższym. Ponieważ

sprawa ta była nieobecna w nauczaniu szkolnym nie tylko w ciągu 45 lat PRL, ale dłużej, różnica ta spowodowana jest zapewne tym, że osoby lepiej wykształcone częściej zdobywały wiedzę samodzielnie, choćby z publikacji pojawiających się w ostatnim okresie.

WOŁYŃ A POJEDNANIE POLSKO-UKRAIŃSKIE

W związku z obchodami 60. rocznicy zbrodni wołyńskiej sprawa ta często pojawiała się w mediach, ukazały się także obszerniejsze publikacje na ten temat. Polski Sejm i ukraiński parlament przyjęły jednobrzmiące oświadczenia poświęcone tej rocznicy, a udział obu prezydentów w obchodach na Wołyniu nadał im wysoką rangę.

Odpowiadając na pytanie, czy te obchody przyczynią się do pojednania polsko-ukraińskiego, badani mieli podzielone zdania.

Największy optymizm w tej sprawie przejawia młodzież. Wśród najmłodszych respondentów (do 24 roku życia) niemal połowa (46%) udzieliła na to pytanie odpowiedzi twierdzącej, a 17% - przeczącej. W kolejnych grupach wieku stanowiska wyrównują się (35% wobec 31% w grupie od 25 do 34 lat oraz 40% wobec 39% w następnej). Wśród starszych respondentów przewagę uzyskuje sceptycyzm (31% wobec 37% w grupie od 55 do 64 lat i 26% wobec 40% w najstarszej grupie wieku).

Opinie o możliwości pojednania polsko-ukraińskiego badamy od 1997 roku. W tym czasie podlegały one z roku na rok niewielkim wahaniom, jednak niezmiennie przeważa pogląd, że pojednanie takie jest możliwe. Rok temu liczba optymistów w tej sprawie zbliżyła się do trzech czwartych respondentów, jednak obecnie znowu spadła do poziomu z roku 2001.

Tabela 1

Czy, Pana(i) zdaniem, pojednanie między Polakami a Ukraińcami jest:	Wskazania respondentów według terminów badań					
	VI 1997	IV 1999	V 2000	V 2001	IX 2002	VII 2003
	w procentach					
- możliwe	58	57	67	64	73	63
- niemożliwe	39	40	32	35	25	37
Trudno powiedzieć	3	3	1	1	2	0

Postrzeganie możliwości pojednania polsko-ukraińskiego jest związane z wiekiem i wykształceniem badanych: im są lepiej wykształceni, tym częściej sądzą, że jest ono możliwe. Najczęściej o możliwości takiego pojednania mówią ludzie młodzi, szczególnie uczniowie i studenci. W najstarszej grupie wieku przeważa natomiast pogląd, że nie jest to możliwe.

★

★

★

Na tydzień przed kulminacją obchodów 60. rocznicy zbrodni wołyńskiej prawie połowa Polaków nie miała podstawowej wiedzy na ten temat. Ponad dwie piąte badanych nie wiedziało, kto padł ofiarą tej zbrodni ani kto był jej sprawcą. Wśród pozostałych respondentów znaczna grupa miała wyraźnie mylne skojarzenia co do ofiar, a jeszcze większa - co do sprawców.

Opracował

Michał STRZESZEWSKI